

มรดกพ่อขุนรามคำแหง ขยายความด้านที่ 1

จารึกด้านที่ 1 นี้ บรรจุข้อความยาว 35 บรรทัด ทยแบ่งข้อความตามลักษณะความสัมพันธ์ของเรื่องออกเป็น 10 ตอน และขอเสนอแนวการศึกษาดังต่อไปนี้ (คำอ่านถือตามฉบับ ศาสตราจารย์ ฉ่ำ ทองคำวรรณ)

ตอนที่ 1

1.1. "พ่อขุนศรีธำมธรราชดี แม่ขุนบางเสือง พ่ขุนบานเมือง ตูพวอง
ห้องเดียว 5 คน ผู้ชายสาม ผู้หญิงสอง พ่อเฒ่าผู้เฒ่า ตายจากเพื่อ เต็มมแต่เพียงเล็ก"

ข้อความระหว่างบรรทัดที่ 1-3 นี้ กล่าวถึงประวัติราชสกุลวงศ์ของพ่อขุนรามคำแหงโดยสังเขป บอกให้ทราบว่าพระองค์เป็นโอรสของใคร มีพี่น้องร่วมห้องเดียวกันกี่พระองค์ ซึ่งข้อความนี้เป็นหลักฐานยืนยันว่า พ่อขุนรามคำแหงเป็นพระโอรสของปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัย ซึ่งเป็นวงศ์กษัตริย์ที่ได้สถาปนาอาณาจักรสุโขทัยหรือกรุงสุโขทัยขึ้น เมื่อ พ.ศ. 1800

การตั้งราชวงศ์สุโขทัยหรือกษัตริย์วงศ์พระร่วง และการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ ได้ประทานอธิบายไว้อย่างน่าสนใจยิ่งว่า "แผ่นดินในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยานี้ เมื่อก่อน พ.ศ. 1800 แม้มีชนชาติไทยลงมาอยู่เป็นอันมากแล้ว ยังอยู่ในอำนาจของพวกขอม ซึ่งแต่อาณาเขตเจ้ามาจากประเทศกัมพูชา แต่เมื่อแผ่นดินยังเป็นของพวกลาว (คือละว้า) พระเจ้าราชาธิราชเมืองขอมตั้งอุปราชมาปกครองอยู่ที่เมืองละว้า (คือเมืองลพบุรีเดี๋ยวนี้) และให้ข้าหลวงไปตั้งปกครองอยู่เป็นแห่ง ๆ ต่อขึ้นไป ดินแดนเห็นจะเป็นของพวกขอมตั้งแต่ชายทะเลขึ้นไปจนถึงเมืองเชียงแสน แต่พวกขอมกำหนดอาณาเขตที่เป็นเมืองไทยเดี๋ยวนี้เป็น 2 ส่วนเรียกชื่อต่างกัน

ส่วนข้างเหนือ (ดูเหมือนจะเป็นตั้งแต่ปากน้ำโพขึ้นไป) เรียกว่า “อาณาเขตสยาม” ส่วนข้างใต้ลงมาเรียกว่า “อาณาเขตละโว้” มีจารึกชื่อปรากฏอยู่กับรูปภาพที่นครวัดซึ่งพวกเขาสยามและชาวละโว้ ครั้นถึงสมัยเมื่อขอมหย่อนกำลังลง พวกไทยลงมาอยู่ทางเมืองเชียงแสนมากขึ้น ก็ซึ่งอาณาเขตทางลุ่มแม่น้ำโขงได้จากขอมตั้งประเทศลานนา (คือมณฑลพายัพ) ขึ้นเป็นอิสระก่อน ต่อมาถึงราว พ.ศ. 1800 พวกไทยที่อยู่อาณาเขตสยามต่อลงมาข้างใต้มีอำนาจมากขึ้น ก็เป็นกบฏต่อขอมบ้าง ผู้เป็นหัวหน้าชื่อ พ่อขุนบางกลางทาว¹ เจ้าเมืองบางยาง ได้กำลังของพ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราด (เห็นจะอยู่ในประเทศลานนา) มาช่วยร่วมมือกันตีเมืองสุโขทัย ข้าหลวงขอมสู้ไม่ไหวก็ทิ้งอาณาเขตสยามหนีลงไปเมืองละโว้ พวกไทยจึงรวมเมืองในอาณาเขตสยามตั้งเป็นประเทศอิสระ เอาเมืองสุโขทัยเป็นราชธานี และเชิญพ่อขุนบางกลางทาวขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เป็นปฐมบรมกษัตริย์ราชวงศ์สุโขทัย ทรงพระนามว่า “พระเจ้าศรีอินทราทิตย์” เรียกนามราชอาณาเขตตามชื่อเมืองราชธานีว่า “กรุงสุโขทัย” แต่ชาวต่างประเทศที่อยู่ใกล้เคียงทั้งพวกขอมและพวกมอญ ยังเรียกว่า “สยาม” อยู่ตามเดิม ประเทศอื่นจึงเรียกตามอย่าง เช่นจีนเรียกว่า “เสียมก๊ก” และเรียกอาณาเขตตอนใต้ลงมาว่า “หลอฮกก๊ก” ตามคำละโว้ ซึ่งเป็นนามของอาณาเขตมาแต่เดิม แต่ไทยหาใช้คำว่า “สยาม” เรียกเป็นชื่อบ้านเมืองของคนไม่ (อธิบายเรื่องพระร่วง ในเรื่องพระร่วง ๖ หน้า 9 - 10)

นอกจากประวัติราชสกุลวงศ์ของพ่อขุนรามคำแหงแล้ว จารึกตอนหนึ่งยังมีข้อที่ควรศึกษาอีกหลายข้อ คือ กุ - ศรีอินทราทิตย์ - เสือ - บานเมือง - กุ - 5 คน - ผู้หญิงสอง - เผื่อ - ผู้ชาย - เคียมแต่

(1) กุ เป็นคำสรรพนาม บุรุษที่ 1 สมัยโบราณถือเป็นคำธรรมดาสำหรับใช้แทนชื่อผู้พูด เดิมทีเดียวใช้พูดได้กับคนทุกชั้น ต่อมานิยมใช้พูดกับคนที่เสมอกันหรือมีฐานะต่ำกว่า ไม่ถือเป็นคำหยาบอย่างในปัจจุบัน คำ กุ ในจารึกตอนนี้ หมายถึงพ่อขุนรามคำแหง

(2) ศรีอินทราทิตย์ เป็นพระนามพระราชบิดาของพ่อขุนรามคำแหงที่มาจากพระนามนี้ มีเล่าไว้ในศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 2 (จารึกวัดศรีชุม) ว่าเวลานั้น (ก่อน

¹ คือพระเจ้าโรจราช หรือพระร่วง (ดูจินตนาการศิลปกรรม หน้า 112-113)

พ.ศ. 1800) มีหัวหน้าคนไทยคนหนึ่ง ชื่อพ่อขุนศรีนาวนำถม มีลูกชายคนหนึ่งชื่อพระยาผาเมือง (เมื่อบิดาถึงอนิจกรรมแล้ว) พระยาผาเมืองก็ได้เป็นขุนในเมืองราช (ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของขอม) มีนามว่า กมรเตงอัญญาเมือง ต่อมาได้รับพระราชทานพระราชธิดากษัตริย์ขอมพระนามว่า สีชมมหาเทวี และได้รับพระราชทานนามเป็นเกียรติว่า ศรีอินทรมุขินทราทิตย์ พร้อมด้วยพระขรรค์ชัยศรี (พระแสงดาบอาญาสิทธิ์ประจำตำแหน่งเจ้าประเทศราช) พระยาผาเมืองหรือพระยาศรีอินทรมุขินทราทิตย์นี้ เป็นสหายกันกับพ่อขุนบางกลางทาว เจ้าเมืองบางยาง (ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของขอมเช่นเดียวกัน) เวลานั้นขอมขมมาคโฆลญลัมพง เป็นข้าหลวงปกครองอยู่ที่เมืองสุโขทัย พ่อขุนบางกลางทาวคิดตั้งตัวเป็นอิสระ จึงได้ร่วมมือกันกับพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราช รบชนะขอมขมมาคโฆลญลัมพง โดยทัพพ่อขุนผาเมืองเข้ายึดเมืองสุโขทัยได้ แล้วมอบเมืองแก่พ่อขุนบางกลางทาว แต่พ่อขุนบางกลางทาวมิสู้เข้าเพื่อเกรงแก่มิตรสหาย คือพ่อขุนบางกลางทาวไม่ยินดีเข้าครองเมืองสุโขทัย เพราะเกรงใจพ่อขุนผาเมืองผู้เป็นสหาย พ่อขุนผาเมืองจึงเอาพลออก พ่อขุนบางกลางทาวจึงเข้าเมือง พ่อขุนผาเมืองจึงอภิเษกพ่อขุนบางกลางทาว (เป็น) เจ้าเมืองสุโขทัย ให้ตั้งชื่อตนแก่สหาย เรียกชื่อ ศรีอินทรมุขินทราทิตย์ ซึ่งเป็นพระนามที่กษัตริย์ขอมพระราชทานพ่อขุนบางกลางทาวยินดีรับ แต่ได้ตัดคำ “อินทรมุข” ออกเสีย คงใช้แต่เพียง “ศรีอินทราทิตย์” ทั้งนี้เห็นจะเป็นเพราะทรงรังเกียจคำ อินทรมุข ซึ่งเป็นชื่อนครหลวงของพวกขอมในเวลานั้น หรือจะเป็นเพราะทรงเห็นว่า เป็นชื่อที่ยาวเกินไป เรียกไม่สะดวกปากก็ได้ หรือจะเป็นเพราะทรงเห็นว่าพระนาม “ศรีอินทราทิตย์” นั้น ตรงกับพระนามแห่งพระอาทิตย์เทพองค์หนึ่ง คือพระอินทราทิตย์ โอรสของพระอาทิตย์ พ่อขุนบางกลางทาวจึงทรงยินดีรับพระนามนี้ เพื่อเป็นสิริมงคลตามคตินิยมในสมัยนั้น ซึ่งนิยมเอาพระนามเทพเจ้ามาเป็นพระนามของกษัตริย์ กรณีอาจเป็นเช่นนี้ก็ได้อีก

อีกประการหนึ่ง สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานอธิบายไว้ในบานแพนงไครภูมิพระร่วงว่า “บรรดาพระเจ้ากรุงสุโขทัย ดูเหมือนจะปรากฏพระนามในนานาประเทศแลเข้าชั้นเทศาเรียกว่า สมเด็จพระร่วงเจ้า ต่อ ๆ กันมาทุกพระองค์” หากเป็นจริงตามนี้ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ก็ต้องมีพระนามที่เรียกกันเป็นสามัญว่า “พระร่วงเจ้า” แม้ในชินกาลมาลีปกรณ์¹ ก็เรียกพระนามเป็นภาษามคธว่า “โรจราช” ซึ่งก็หมายถึง

¹ ชินกาลมาลีปกรณ์ หน้า 112 - 3.

ความว่า “พระร่วงเจ้า” นั่นเอง ด้วยเหตุนี้ พระนาม “ศรีอินทราทิตย์” จึงน่าจะมีความหมายถึงกษัตริย์วงศ์พระร่วงนี้ คือ ศรี แปลว่า ผู้เป็นมิ่งขวัญ อินทร แปลว่า ผู้เป็นจอม, ผู้เป็นใหญ่ คือกษัตริย์ อาทิตย์ แปลว่า ผู้รุ่งโรจน์ ศรีอินทราทิตย์ จึงแปลว่า กษัตริย์ผู้รุ่งโรจน์ซึ่งเป็นมิ่งขวัญของปวงชน คือ พระร่วงเจ้า นั่นเอง ที่พ่อขุนบางกลางทาวทรงยินคิรับพระนามนี้ไว้ ก็น่าจะเป็นเพราะทรงเห็นเป็นพระนามที่มีความหมายตรงกับพระนามว่า “พระร่วงเจ้า” ดังกล่าว¹

มีทางที่น่าจะเป็นไปได้อีกทางหนึ่ง คือชาวไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้นได้นับถือพระบวรพุทธศาสนาแน่นแฟ้นแล้ว จึงน่าจะมีความเชื่อถือตามคติพระพุทธศาสนาคือถือว่ากษัตริย์เป็นผู้ที่สืบสันตติวงศ์มาจากพระเจ้ามหาสมมติราช ซึ่งเป็นปฐมกษัตริย์ของโลกในภัทรกัปนี้ กษัตริย์วงศ์นี้เรียกว่า สุริยวงศ์ ซึ่งถือกันว่า เป็นวงศ์พระโพธิสัตว์แม่พระพุทธองค์ก็ทรงมีพระนามเฉลิมพระชาติวงศ์ว่า อาทิจพันธุ² คือว่าโดยพระชาตินั้นพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์แห่งสุริยวงศ์ ด้วยเหตุนี้ พระนาม “ศรีอินทราทิตย์” จึงน่าจะมีความหมายถึงกษัตริย์สุริยวงศ์ดังกล่าวนี้ คือ ศรี แปลว่า ผู้เป็นมิ่งขวัญ อินทร แปลว่าผู้เป็นจอม, เป็นใหญ่ คือกษัตริย์ อาทิตย์ แปลว่า พระอาทิตย์ ศรีอินทราทิตย์ จึงแปลว่ากษัตริย์สุริยวงศ์ผู้ทรงเป็นมิ่งขวัญของปวงชน หากถือตามนัยนี้ก็เห็นอันแสดงให้เห็นว่าชาวไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น ได้เทอดทูนกษัตริย์ว่าเป็นองค์พระโพธิสัตว์

พิจารณาตามพระนามและพระราชจริยาวัตรของกษัตริย์วงศ์สุโขทัยในรัชกาลต่อ ๆ มาก็จะเห็นว่า ชาวไทยสมัยนั้นมีความเชื่อว่ากษัตริย์เป็นพระโพธิสัตว์สมจริงตามที่กล่าวนี้ เช่น พระญาติไทย หรือ “ลือไทย” ซึ่งได้ครองราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงสุโขทัย ตามศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 4-5 ปรากฏว่าพระองค์ทรงพระนามเมื่อได้รับราชาภิเษกว่า พระบาทกมรเตงอัญศรีสุริยพงศ์ราม มหาธรรมราชาธิราชหรือ “พระเจ้าศรีสุริยพงศราม มหาธรรมราชาธิราช” พระนามนี้จะเห็นว่า คำศรีสุริยพงศ์ เป็นพระนามแสดงการเทอดทูนว่าเป็นกษัตริย์สุริยวงศ์ ทั้งเป็นพระนามที่มีความหมายพ้องกับพระนามองค์พระบิ๊ยก (คือพระเจ้าศรีอินทราทิตย์) คำ ราม นั้นเป็นพระนามพระเจ้ารามคำแหง

¹ ดูประวัติของราชอาณาจักรสุโขทัย และการตั้งราชวงศ์สุโขทัยในภาคผนวก

² พระไตรปิฎก เล่มที่ 21 หน้า 22

องค์พระอัยกา พระนามวรรคหน้า^๕ จึงเป็นการเอาพระนามพระบิณฑกและพระอัยกามาตั้ง เพื่อเป็นสิริมงคลด้วย ส่วนพระนามวรรคหลังที่ว่า มหาธรรมราชาธิราช นั้นเป็นพระนาม แสดงเกียรติยศว่าพระองค์เป็นกษัตริย์ผู้ทรงธรรมหรือเป็น “พญาธรรม” ศิลาจารึกหลักที่ 4 กล่าวไว้ว่า “เมื่อจะทรงผนวชขอศีลนั้นพระบาทกมรเทงอัญ ศรีสุริยพงศ์ราม มหาธรรมราชาธิราช เสด็จขึ้นชั้นยกพระหัตถ์อัญชลินมัสการพระสุวรรณปฏิมาแลพระไตรปิฎกที่เก็บไว้บนราชมนเทียรกับมหาสามีสังฆราชทรงตั้งสัตย์อธิษฐานว่า ผลบุญที่อาตมาบรรพชาอุปสมบทต่อพระพุทธศาสนาพระพุทธเป็นเจ้าคราวนี้ อาตมาไม่ปรารถนาจักรพรรดิสมบัติ อินทรมสมบัติ พรหมสมบัติ ปรารถนาเป็นองค์พระพุทธเจ้า นำสัตว์ทั้งหลายข้ามไตรภพนี้ เทอญ” และศิลาจารึกหลักที่ 5 ก็กล่าวถึงพระราชจริยาวัตรของพระญาติไทยว่า “ชื่อผู้ใดคิดว่าง...ง รามเท่าใดก็คบหอนฆ่าฟัน...สักคาบ ชื่อได้เข้าเคิกฆ่าเสีย หัวฟ่งหัวรบก็ตี บ่ฆ่าบ่ตี ย่อมเอามาเลี้ยงมาขุน บ่ให้ถึงที่ฉิบที่หาย ชื่อได้ฝูงเยี้ยกค เยี้ยกูแก่ตน ได้ฝูงใส่ (งัว) นในปลาในเข้าให้กิน แลจักให้ถึงที่ล้มที่ตายตั้งอันก็ตี บ่หอนฆ่าหอนตีสักคาบ ย่อมโปรดฝูงโทระแก่คนตั้งอันหลาย ทำแก่กม ชิจักนบก็แลมิถ้วน เขียมอดเนื้อออกใจแก่อันเพิงเคียดแลบอาจเคียดตั้งอัน เพื่อจัก...จุงเป็นพระพุทธ จุงจักเอาฝูงสัตว์ทั้งหลายข้ามสังสารทุกชั้น” ที่พระญาติไทยทรงผนวชทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ ตลอดจนทรงพระมหากรุณาประทานอภัยแก่ข้าศึกศัตรู และไพร่ฟ้าประชาชนผู้ประพฤติผิดนั้น ก็ด้วยพระองค์ทรงปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า อันแสดงว่าพระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญพระบารมีตามเยี่ยงพระโพธิสัตว์ทั้งหลายนั่นเอง ในบานแพนกาไตรภูมิภูมิกถาก็กล่าวไว้ว่า “เจ้าพระญาติไทยนี้ธเป็นหลานเจ้าพระญารามราชผู้เป็นสุริยวงศ์” นี้ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าชาวไทยสมัยสุโขทัยนั้น เทอคทูนพระมหาษัตริย์ ว่าเป็นสุริยวงศ์

ในสมัยอยุธยาที่มีเค้าเงื่อนว่าได้มีการเทอคทูนและเชื่อดือกันว่ากษัตริย์ไทยเป็นกษัตริย์สุริยวงศ์องค์พระโพธิสัตว์ ก็มีความปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในพระราชปรารภในกฎมนเทียรบาล ซึ่งตราขึ้นใช้บังคับในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า “ศุภมัศกักราช 720 วันเสาร์ เดือนห้า ขึ้นหกค่ำ ชวศ นักษัตร ศก สมเด็จพระเจ้ารามาริบัติบรมไตรโลกนาถ พระมหามกุฎเทพมุนษย์ วิสุทธิสุริยวงศ์องค์พุทธางกูรบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว...” คำว่า พุทธางกูร ในที่นี้ ก็คือพระโพธิสัตว์นั่นเอง

แม้ในตอนต้นสมัยรัตนโกสินทร์นี้ ก็มีเค้าว่าความเชื่อถ้อยคำที่ว่านี้ยังคงมีอยู่เช่น
ในบานแพนangkัมภีร์ไตรภูมิโลกวิจิตร ซึ่งแต่งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอด-
ฟ้าจุฬาโลก ว่า “ศุภมัสสุ พระพุทธศักราชล่วงแล้วได้ 2325 พระวัสสา ปีชวด จัตวาศก
เดือน 5 แรม 8 ค่ำ วันเสาร์ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระบาทบพิตรพระเจ้าอยู่หัว
บรมธรรมิกราชาธิราชผู้ประเสริฐ ได้ผ่านพิภพปราบคาบิเชกเอกอุ มโหศุริยสมบัติ ใน
กรุงเทพมหานครบวรอยุธยา มหาคิลกภพพรตน์ราชบุรีรมย์ อุดมราชนิเวสน์มหาสถาน
ทรงพระราชศรัทธาปรารณาพระปรมาภิเชกสัมโพธิญาณ ทั้งพระราชหฤทัยทะนุบำรุง
พระบวรพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง.... จะให้เป็นบัจจยให้ได้ตรัสแก่พระสมันตญาณอันประเสริฐ
เหนือบัลลังก์รัตนมหาวิราอาสน์ ภายใต้ร่มพระมหาโพธิพฤกษมณฑล จึงให้แต่ง
“ไตรภูมิถา” ไว้ในพระบวรพุทธศาสนา” การที่ทรงปรารณาพระปรมาภิเชกสัมโพธิญาณ
นั้น ก็แสดงถึงความเป็นพระโพธิสัตว์นั่นเอง บางท่านให้ข้อสังเกตว่า ที่ชาวไทยเราเทอดทูน
พระมหากษัตริย์ โดยเรียกพระองค์ว่า “พระพุทธเจ้าอยู่หัว” นั้น ก็หมายถึงเทอดทูนว่า
เป็นพระโพธิสัตว์นั่นเอง หากได้หมายความว่ากษัตริย์ผู้เป็นพระพุทธเจ้าไม่แต่ที่ ไม่เรียกว่า
พระโพธิสัตว์ เห็นจะเป็นเพราะรังเกียจคำ “สัตว์” ซึ่งมีความหมายทางภาษาไทยในทางที่คำ
ได้ด้วย จึงเลี่ยงคำนี้เสีย แม้คำสรรพนามว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ก็มีความหมายว่า ผู้เป็นข้า
ของพระโพธิสัตว์นั่นเอง

ที่ชาวไทยเทอดทูนพระมหากษัตริย์ถึงกล่าวนี้ เห็นจะเป็นเพราะเห็นว่าพระมหา-
กษัตริย์ไทยส่วนมาก ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม มีพระราชจริยาวัตรเยี่ยงพระบรมโพธิ-
สัตว์ คู่ควรแก่ความเป็นพระประมุขของชาติ เป็นมิ่งขวัญที่รวมจิตใจและเป็นที่ยึดเหนี่ยว
ของคนทั้งชาติ เป็นจตุรรวมแห่งความสามัคคี เป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นเอกภาพของ
ประชาชาติไทย ด้วยเหตุนี้เองสถาบันพระมหากษัตริย์จึงได้รับการยกย่องเทอดทูนตลอดมา
แม้ในสมัยประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญของไทยทุกฉบับก็มีบทบัญญัติเทอดทูนสถาบันพระ-
มหากษัตริย์ไว้ว่า “องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิด
มิได้” ซึ่งนับว่าเป็นบทบัญญัติที่ตรงกับความต้องการแห่งจิตใจและเหมาะสมกับสถานะของ
ชาติไทยโดยแท้

(3) เสือ เป็นพระนามพระอัครมเหสีของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ จะมีความหมาย
อย่างไร ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ไม่มีคำนี้ บางท่านจึงอาจเห็นไปว่าคำนี้ไม่มี

ความหมายที่เป็นสามัญ แต่ความจริงนั้น คำทุกคำจะต้องมีความหมายแม้จะเป็นคำที่เป็นชื่อเฉพาะหรือวิสามานยนาม ก็ต้องมีความหมายอยู่โดยเฉพาะ พิเคราะห์ดูตามรูปศัพท์ คำนี้ น่าจะมีความหมายอย่างเดียวกับคำ “เสิง” ในภาษาถิ่นภาคอีสานซึ่งคนในถิ่นนั้นนิยมพูดควบคู่ไปกับคำ “sang” ว่า “เสิงsang” เช่นพูดว่า “พอตาวันเสิงsang” หรือ “พอเสิงsang” ซึ่งคำเสิง กับ sang มีความหมายอย่างเดียวกัน คือหมายความว่ารุ่งอรุณ, รุ่งราง, สว่างราง ๆ สมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น อาจพูดกันได้ทั้ง 2 สำเนียงคือพูดว่า เสิง หรือ เสื่อง ก็ได้ อย่างคำข้าศึก พูดว่า ข้าเสือก ก็ได้ (ดูศุภกิจจารึกสุโขทัย หลักที่ 1 คำว่าที่ 1 บรรทัดที่ 31 และคำว่าที่ 4 บรรทัดที่ 16-7) หากเป็นจริงตามนี้ พระนาม นางเสื่อง ก็น่าจะแปลว่า นางรุ่ง หรือ นางเรือง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นกษัตริย์วงศ์พระร่วงเจ้า หรือกษัตริย์แห่งสุริยวงศ์ กิ่งกล่าวแล้ว.

(4) บานเมือง เป็นพระนามของพระราชโอรสองค์ที่สองของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นพระภคิน (พระเจ้าพี่) ของพ่อขุนรามคำแหง พระนามนี้ท่านผู้ศัพท์เรียกเป็นภาษามคธว่า ปาลราช หรือ พระเจ้าปาล¹ พิเคราะห์ตามรูปศัพท์ภาษาไทย น่าจะมีความหมายว่า เป็นผู้เบิกบาน หรือผู้ทำให้บ้านเมืองเบิกบานและมีทางที่น่าจะเป็นไปได้อีกทางหนึ่ง คือ คำ “เมือง” นั้น ทางภาคอีสานนอกจากจะเป็นคำนามที่มีความหมายถึงดินที่อยู่อย่างคำว่าเมืองนั้นเมืองนี้แล้ว ยังใช้เป็นคำวิเศษณ์ได้อีก ในกรณีหลังนี้แปลว่า รุ่งเรือง, สุกใส เช่นในเทศน์มหาชาติว่า “ให้ยังดั่งแถวฝนตกลงมีมาก อัจฉรย์อยู่หลากทั่วทุกกาย มีทั้งสายฟ้าฟาด ยังอากาศแม่มเมือง ๆ” (มหาเวสสันดรชาดก กณฑ์หิมพานต์ หน้า 15) และในเรื่องท้าวฮุ่ง (หน้า 311) ว่า

เมืองเมืองม้า	อานคำห้างหึ่ง
ทางโล่งเท้า	ขวางกว้างชอกปะกัน

คำ “เมือง” นี้ ทางภาคพายัพนิยมเขียนเป็น “เมื่อง” แต่ออกเสียงเป็น เมือง ทางภาคกลางออกเสียงเป็น มะเลื่อง แปลว่า รุ่งเรือง, สุกใส, งาม ด้วยเหตุนี้ คำ บานเมือง จึงน่าจะหมายความว่า เป็นผู้เบิกบานสุกใส หรือผู้ทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง หากเป็นจริงตามนี้ พระนามนี้ก็นับได้ว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นกษัตริย์วงศ์พระร่วงเจ้า หรือกษัตริย์

¹ จินกาลมณีปกรณ์ หน้า 114

แห่งศรียวงค์นั่นเอง แต่ที่มีชื่อเป็นคำบาลีว่า ปาลราช นั้น อาจเป็นการผูกศัพท์โดยเทียบเสียงที่ใกล้เคียงก็ได้

(5) ตู เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 แปลว่า ข้า, เรา โดยปกติเป็นคำพหูพจน์ (แต่บางครั้งเป็นเอกพจน์ได้บ้าง) เช่น “อันว่าตุนไ้มีบุญ เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเรายังเป็นโพธิสัตว์ อันทรงพระนามชื่อสีพีราชวันนั้นไ้ ท่านควักพระเนตรออกให้เป็นทานแก่พระอินทร์....” (ไตรภูมิพระร่วง หน้า 689) “ตูกักเอาพลเมื่อเมืองหลัง ป่าจางปุ่น” (ทำวซุง หน้า 81) คำนี้ยังมีพุกักันอยู่ทางภาคอีสานในปัจจุบันนี้ และมักนิยมใช้แทนชื่อผู้พุกักันกับคนที่มิฐานะเสมอกันหรือต่ำกว่าตน

(6) 5 คน จำนวนเลขนั้นคำอ่านน่าจะให้เป็นตัวอักษรว่า ห้า ตามที่ปรากฏในจารึก ให้เป็นแบบเดียวกับคำ สาม-สอง ซึ่งอยู่ถัดมาในบรรทัดเดียวกันและให้ไ้คิดทราบว่าภาษานับสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้นเป็นอย่างไร มีคำไหนบ้างที่ตรงกันกับภาษาปัจจุบัน และคำไหนบ้างที่ต่างจากภาษาปัจจุบัน การให้คำอ่านเป็นตัวเลขนั้นถ้ากรณีทีภาษาโบราณกับภาษาปัจจุบันมันตรงกันก็ไ้เป็นปัญหาอะไร แต่ถ้ากรณีทีภาษาสองสมัยนั้นแตกต่างกันแล้ว อาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจผิด อ่านผิดได้เช่น ญิบล้าน ถ้าให้คำอ่านเป็นตัวเลขว่า 2 ล้าน ผู้อ่านก็จะเข้าใจว่าภาษาโบราณเหมือนกันกับภาษาปัจจุบัน และอาจอ่านว่า สองล้าน ซึ่งจะเป็นการอ่านผิดอย่างชัดแจ้ง

(7) ผู้หญิง คำนี้น่าจะให้คำอ่านว่า ผู้หญิง ให้ตรงกับทีปรากฏในจารึก เพราะคำอ่านไม่ใช่คำแปล จึงควรอ่านให้ตรงรูปคำที่เป็นจริง จะได้ไ้ไม่เป็นการแต่งตัวคนโบราณให้เป็นคนสมัยปัจจุบัน อันทีจริง ถ้าใคร่ควรวินิจฉัยตามภาษาถิ่นทางภาคพายัพและภาคอีสาน ก็จะได้ความจริงว่าคนทั้งสองถิ่นนั้นยังคงพุกักันว่า ผู้หญิง ตรงตามคำจารึกตั้งแต่ไหนแต่ไรมา ทรานเท่าทุกวันนี้ เช่น “ถัดนั้น แถมหญิงหนึ่ง ชื่อว่านางคำ ถัดนั้น แถมชายหนึ่ง ชื่อ นายคำปา” (ตำนานเจ้า 7 พระองค์ หน้า 20) และเช่น

ฟ้งเยอ นักปราชญ์เจ้า ผุงหมุ่มบัตติก

ทังหญิงชาย ชู้คนฟ้งท้อน (ขุนทัง หน้า 2)

ถ้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงนี้น่าจะมีสำเนียงภาษาพุกักันหรือคล้ายกับสำเนียงชาวไทยภาคพายัพและภาคอีสานในปัจจุบันนี้

(8) สอง คำนี้จะให้คำอ่านว่า โส้ง หรือ โสง ให้ตรงกับที่ปรากฏในจารึก เพราะคำอ่านไม่ใช่คำแปลดังกล่าวแล้ว ถ้าพิจารณาที่ตามภาษาถิ่นก็จะเห็นว่าชาวไทยบางพวก เช่นชาวภูเก็ต ยังมีคำนี้สำเนียงอย่างที่ปรากฏในจารึกอยู่ตราบนานเท่าทุกวันนี้ หากให้คำอ่านตรงตามคำจารึก ก็จะได้ความรู้ว่า ชาวไทยสมัยโบราณนี้มีสำเนียงพูดคำนี้แตกต่างกับภาษากลางในปัจจุบันนี้ แต่ไปเหมือนกับสำเนียงของชาวภูเก็ต ถ้าอ่านว่า สอง ก็จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจไปว่าชาวไทยสมัยโบราณกับสมัยปัจจุบันออกเสียงคำนี้เหมือนกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นไปได้เลย

(9) เผื่อ เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 แปลว่า เรา, ข้าพเจ้า เป็นคำพหูพจน์ (ดูเหมือนหมายเฉพาะจำนวน 2 คน) เช่น

เสียงภาเสียงเล่าอ้าง	อันใด แม่เอ๋ย
เสียงย่อมยอยศใคร	ท้าวหล้า
สองเชื้อพี่หลับไหล	ลิมคีน ฤาพี
สองพี่คิดเองอ้า	อย่าได้ตามเผื่อ (ลิลิตพระลอ หน้า 8)

และเช่น “ตาท ข้าให้หัวพ่อพญาเป็นเจ้า ตา อมมา แม่มีทที่เผื่อข้า แม่กำพร้ายังทวัระเกี่ยว ในไพรเขี้ยวป่าไม้ ปลดลูกไว้ภายหลัง สาย แม่ก็จักมาในกะละเมื่อยามเย็นขอให้เผื่อข้าได้เห็นหน้า แม่กำพร้ากินนม พอให้แม่ได้ชมสังขุม พอให้แม่ได้ลုပ်ได้อาบสงฆ์...” (มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร หน้า 41)

แม้ในปัจจุบันนี้ ทางภาคพายัพและภาคอีสานบางท้องที่ ก็ยังคงพูดคำนี้อยู่และสังเกตเห็นว่า นิยมใช้แทนชื่อผู้พูดกับผู้ที่มิฐานะเสมอกันหรือสูงกว่าตน

(10) อ้าย เป็นคำนามแปลว่า พี่ชาย คู่กับ เอ๊ย ซึ่งแปลว่า พี่สาว คำนี้ยังมีพูดกันอยู่ในภาคพายัพและภาคอีสานตราบนานเท่าทุกวันนี้ เช่น “ลูกอ้ายเจ้าพี่ชายแก้ว เกิดออกมาได้บวชในศาสนา ครูบาอาจารย์บัญญัติใส่ชื่อว่า เจ้าชานนทาวัด เป็นปฐมก่อนแล” (ตำนานพระเจ้า 7 พระองค์ หน้า 31)

ชั้นเดิมที่เดียว คำ อ้าย และ เอ๊ย หมายถึงพี่ชายและพี่สาวคนหัวบี๋ ต่อมาคำทั้งสองนี้ ทางภาคอีสานใช้เรียกพี่ชายและพี่สาวทั่ว ๆ ไป คือเรียกได้ทั้งคนหัวบี๋ และคนรองลงมา แม้คนที่มีใช้ญาติกัน แต่มีความเคารพรักและนับถือกันก็เรียกว่า อ้าย -

เอ๋ย ได้ เช่นหญิงสาวเรียกชายหนุ่มที่ตนเคารพรักและนับถือว่า อ้าย อย่างที่พูดว่า อ้ายซีไปไส (พี่จะไปไหน) เป็นต้น ถ้าเพิ่มคำว่า พี่ เข้าข้างหน้าเป็น พี่เอ๋ย ความหมายจะเปลี่ยนไป คือหมายถึง พี่เขย แต่ พี่เอ๋ย คงหมายถึงพี่สาวตามเดิม แต่ ไม่นิยมพูดกัน คงพูดแต่ เอื่อย เป็นพื้น ทางภาคพายัพเรียกพี่ชายว่า อ้าย หรือ พี่อ้าย เรียกพี่สาวว่า เอี้ย หรือ พี่เอี้ย เรียกพี่เขยว่า พี่ชาย เรียกพี่สะใภ้ว่า พี่สาว

เป็นที่น่าสังเกตว่า สมัยสุโขทัยนั้น จะเรียกพี่ชายคนหัวบีว่า อ้าย เสมอไป อย่างในคำจารึกนี้ หรือเรียกเป็นอย่างอื่นได้บ้าง ในวรรณคดีเล่มแรกของไทย คือไตรภูมิกถา หรือ ไตรภูมิพระร่วง ฉบับโบราณ ผูก 5 ทั้งฉบับพระมหาช่วยและพระมหาจันทรมีความ ตอนหนึ่งว่า “อันว่าพระญาผู้เป็นมหาจักรพรรดิราชนั้น ย่อมมีลูกชายพันพระองค์ และมี รูปโฉมอันงาม แลย่อมรู้หลักนักปราชญ์แก้วหาญทุกคน ส่วนลูกชายผู้เป็นพี่เอี้ยทั้งหลาย นั้นแลรู้หลักยิ่งกว่าทั้งหลาย แลประเสริฐกว่า ยิ่งกว่าน้องชายทั้งหลายนั้นแล” คำ พี่เอี้ย ในที่นี้หมายถึงพี่ชายคนหัวบี แต่ในหนังสือนี้เป็นฉบับพิมพ์ทุกฉบับพิมพ์ว่า พี่เอี้ย ทั้งนี้หากเป็นจริงตามนี้ ก็เป็นอันได้ความว่า สมัยสุโขทัยนั้นนอกจากจะเรียกพี่ชาย คนหัวบีว่า อ้าย แล้ว ยังเรียก พี่เอี้ย หรือ พี่เอื่อย ได้ด้วย

แต่น่าสงสัยว่า เมื่อเรียกพี่ชายว่า พี่เอี้ย หรือ เอื่อย แล้ว พี่สาวจะเรียกอย่างไร คำพี่เอี้ยหรือพี่เอื่อยในไตรภูมิกถานี้ จึงอาจเป็นคำจารึกที่คลาดเคลื่อนไปกระมัง

(11) เตียมแต่ เป็นคำบุรพทบทอุกระยะเริ่มต้นของเวลาหรือเหตุการณ์ หมายความว่า ตั้งแต่, จำเดิม เช่นในมหาชาติคำหลวงว่า “พราหมณ์ก็ตักกะหม่ำเตียมแต่ อมิตาคำให้ทาส...” (หน้า 119) คำนี้เคยได้ยินพูดกันอยู่ในทางภาคอีสานบางท้องถิ่น แต่ เวลานั้นจะไม่พูดกันแล้ว และตัว ต จ นั้นมักเพี้ยนกันได้ อย่าง ดอกไม้ตูม ชาวอีสาน ว่า ดอกไม้จุ่ม คำ เตียมแต่ นั้น ในวรรณคดีภาคอีสาน ใช้ว่า เจียมแต่ เช่นว่า

เจียมแต่	เขาหมายหมั้น	หมายมาสมสู่
ชมชื่นแล้ว		ตาแล้วที่จักเมื่อ ก่อนแล้ว (ท้าวฮุ่ง หน้า 40)
แต่นั้น	ข้าเกิดคว่ำ	เลยตื่นตกใจ
มือทวยเอา		ใส่หัวหุบอ่าง
เจียมแต่	เขาเป็นข้า	มาในภูท่ม
ของฝาก	เจ้าตัวช้าง	ชมเมียนแตงตี (ท้าวฮุ่ง หน้า 71)